



---

# Liquids

Revista d'estudis  
literaris ibèrics

Nº 3, 2009, pp. 97-101

Issn: 1998-2513

## A GUERRA CIVIL ESPAÑOLA NA NARRATIVA INFANTIL E XUENIL

BLANCA-ANA ROIG RECHOU, PEDRO LUCAS DOMÍNGUEZ

E ISABEL SOTO LÓPEZ (COORDS.)<sup>1</sup>

RESEÑA A CARGO DE MÓNICA DOMÍNGUEZ PÉREZ

UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA/UNIVERSITY OF ABUJA (NIXERIA)

Este é o cuarto volume dunha serie que, se ben non se identifica explicitamente como tal, medra cada ano cun novo volume adicado á literatura infantil e xuvenil e presentado con paratextos similares. Trátase de publicar os traballos elaborados para o curso de perfeccionamento chamado “As literaturas infantís e xuvenís ibéricas. A súa influencia na formación lectora”, que cada ano organizan con éxito a Universidade de Santiago de Compostela e a Fundación Caixa Galicia, a través da rede de investigación LIJMI (Literaturas Infantiles y Juveniles del Marco Ibérico e Iberoamericano). Neste caso a temática concreta é o tratamento da guerra civil española na literatura infantil e xuvenil.

---

<sup>1</sup> Publicado en Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 2008.

Hai que dicir que os diferentes artigos están escritos en calquera das linguas do marco ibérico. No caso do éuscaro aparecen acompañados pola correspondente tradución ao galego, feita a partir da tradución castelá dos autores, según se indica a pé de páxina.

Abre o volume unha breve “Introducción” non asinada na que se presentan e resumen todos os traballos que veñen a continuación. O primeiro deles está escrito por M<sup>a</sup> José Olaziregi e leva por título “La Guerra Civil y sus representaciones”. Serve a modo de encadramento, xa que comenta a presenza do tema na arte en xeral, na literatura para adultos e na literatura infantil e xuvenil. Ademais fala da crítica literaria e historiográfica que traballou sobre a Guerra Civil española e recorda que os límites entre a ficción e a Historia non sempre están ben delimitados.

A continuación veñen sete estudos sobre a presenza do tema nas literaturas das cinco linguas oficiais do marco ibérico, así como nas literaturas en lingua alemana e inglesa. O primeiro destes estudos vén da man de Nieves Martín Rogero e chámase “Guerra Civil y porguerra en la narrativa escrita en castellano”. Logo dunha breve introdución na que se presenta por períodos cronolóxicos a relación da literatura para adultos e a literatura infantil e xuvenil co tema da Guerra Civil, o traballo céntrase nas décadas dos anos 80, 90 e primeiros anos do século XXI, comentando cada un deles por separado. Finalmente, nas conclusións se resalta o papel das microhistorias, o carácter formativo con que son tratadas as cuestións ideolóxicas, a preponderancia da novela histórica, e as técnicas narrativas empregadas, que non difiren da literatura para adultos.

“Històries de la guerra ‘incivil’” é un artigo que Joan Portell publicara na revista *Faristol* e que se actualizou para esta ocasión. Fronte ao resto dos artigos que comentan moitos títulos, Portell quédase con tres novelas xuvenís e un álbum. Pero o seu traballo de comparación e de extracción de trazos comúns na narrativa infantil e xuvenil catalana que trata a Guerra Civil é moi valioso, xa que nos dá unhas chaves que nos permiten traballar con outros títulos. Indícase, por exemplo, a escasez de mulleres e o predominio dos feitos sobre os pensamentos.

Blanca-Ana Roig asina “A Guerra Civil na narrativa infantil e xuvenil galega: unha temática incompleta”. Comeza aquí sinalando que as primeiras

obras son dos anos 90, salvo tres narracións ambivalentes que inclúe no seu análise. Pero o maior número de obras que tratan o tema indicado se atopan no século XXI. A continuación clasifica as obras polo tratamento da temática, sistematizando por tanto o corpus de obras. Nas conclusións aporta valiosas observacións que se refiren aos catro grupos antes comentados: elementos recurrentes, verosimilitude conferida pola palabra dos adultos ou por documentos, importancia das mulleres e predominio case total da narrativa xuvenil de fronteira.

Da “Narrativa portuguesa e Guerra Civil española” se encargan José António Gomes, Ana Margarida Ramos e Sara Reis da Silva. Argumentan que o tema das guerras en xeral é pouco tratado na literatura infantil e xuvenil, e menos aínda unha guerra en particular como é a española. Polo tanto adican os seus comentarios a moitas obras que tratan o tema na literatura para adultos, tanto en narrativa como en poesía. Xustifican esta fuxida do obxecto principal do volume argumentando que son obras que os mozos poden ler. Menos xustificábel parece o comentario dunha tese escrita sobre a Guerra Civil española na literatura para adultos e a explicación da relación existente entre Portugal e a guerra mencionada.

A tradución que Isabel Soto fai do artigo en éuscaro, escrito por Xabier Etxaniz e Manu López, leva por título “Unha ferida sen cicatrizar. A Guerra Civil na LIX vasca”. Nel coméntanse brevemente algunhas obras sobre temas bélicos, unha novela para adultos, dúas novelas xuvenís sobre a Guerra Civil e tres obras relacionadas co tema indirectamente. A hipótese dos autores é que o conflito vasco actual acapara toda a atención, como ocorre na literatura para adultos, de aqueles que tratan o tema da guerra na literatura infantil e xuvenil vasca. A Guerra Civil, polo tanto, non é fácil de atopar nestes libros.

Veljka Ruzicka presenta a “Aproximación al estudio de la Guerra Civil española en la literatura infantil y juvenil alemana”. Comenta unha obra infantil e xuvenil e varias que segundo ela poderían publicarse como tais. Inclúe na súa análise unha breve biografía dos escritores e unha explicación da relación que os alemáns mantiñan coa guerra española, xa que moitos deles participaron coma soldados neste conflito.

A Celia Vázquez corresponde a “Aproximación ao estudo da Guerra Civil española na literatura infantil e xuvenil inglesa: eco distante desapaixonado”.

Como suxire o título, non hai obras sobre o tema escritas en inglés para a infancia e a mocidade, co cal o artigo parece pouco xustificado. A relación se establece, segundo Vázquez, mediante as obras de españois exiliados no Reino Unido, poetas ingleses que escribiron sobre o tema e críticos que facían comentarios ideolóxicos respecto á Guerra Civil española. Finalmente se presenta un título susceptible de ser publicado nunha colección xuvenil.

Acabadas as panorámicas dos diferentes ámbitos lingüísticos, vén a seguir “Unha selección para a educación literaria”. Trátase dunha bibliografía de setenta e tres títulos en diferentes linguas sobre o tema da Guerra Civil española. Nesta selección, interesante á hora de querer traballar sobre a temática, bótase en falta unha indicación da idade recomendada para cada título, sobre todo tendo en conta que algúns dos títulos non están dirixidos expresamente para a xuventude.

O apartado máis longo do libro constitúeno os “Comentarios para a formación lectora”, que son dezaseis comentarios de narracións en diferentes linguas sobre o tema da Guerra Civil. Cada autor foca o traballo á súa maneira, polo que encontramos comentarios baseados na trama argumental, como o que Pedro Cerrillo fai de *El fantasma anidó bajo el alero*, e outros máis sistematizados segundo aspectos narratolóxicos e argumentais, como o que Francesca Blockeel fai de *Noche de alacranes*. Nalgúns é importante a análise paratextual, como ocorre con *A teima de Xan* segundo Marta Neira, ou os aspectos de xénero, como en *A casa de Eulália* segundo José A. Gomes, Ana Margarida Ramos e Sara Reis da Silva. Estes tres autores portugueses comentan dous títulos que non son especificamente infantís e xuvenís.

Podemos destacar outros comentarios pola súa orixinalidade e interese das aportacións: M<sup>a</sup> José Olaziregi inclúe ao falar de *Memorias de una vaca* unhas declaracións do escritor sobre a xénese da obra. Gemma Lluch e Joan Portell comentan dous libros ao mesmo tempo e relaciónanos con outras obras do xénero. Lourdes Lorenzo analiza a tradución de *Vento ferido*, unha novela galega para adultos publicada en inglés para a mocidade. Ana Margarida Ramos comenta *A língua das Borboletas*, un álbum sobre a Guerra Civil no medio das panorámicas que falan case en exclusiva de novelas xuvenís e algún relato solto. Finalmente, Veljka Ruzicka presenta unha obra en alemán moi relacionada coa Guerra Civil española, non só no argumento senón tamén na

biografía da escritora e xénese da obra. Ambos aspectos son comentados, xunto con outras obras da autora e as vicisitudes que experimentou o texto despois de ser escrito. Este comentario resulta especialmente interesante porque nos fala de unha novela que aínda non está traducida a ningunha lingua do marco ibérico, pero que a autora recomenda para a súa tradución.

Pecha o volume sobre a Guerra Civil española na narrativa infantil e xuvenil un breve apartado no que se presenta o “Equipo redactor” e o curso que dá orixe aos artigos e comentarios. Un bo traballo colectivo que cada ano fornece as nosas literaturas dunhas análises críticas e historiográficas que permiten ademais a comparación intercultural. O traballo que queda agora para os alumnos do curso e lectores do volume é o de levar á práctica estes coñecementos, mediando a lectura dos máis novos non só para coñecela mellor, senón tamén para disfrutala máis e para reflexionar sobre a Historia que lles tocou vivir aos seus avós.